

למה רוצו

מרת 1311 תר"ה
ויקרא את שם המקום ההוא בית א-ל ואולם לוז
שם העיר לראשונה כח, יט

2

מובא במדרש כי עצם קטנה יש באדם - "לוז" שמה, ועצם זו קיימת לעולם, ובזמן תחיית המתים תהיה עצם זו מקור ליצירה המחודשת של האדם.

דבר נפלא מביא בענין זה רבי משה חיים לוצאטו, הרמח"ל, על פי דברי האר"י ז"ל, שכמו כן הכותל המערבי הנותן לנו מבית המקדש לאחר החורבן אף הוא כעצם הלוז, ולעתיד לבוא, כאשר יבנה בית המקדש השלישי במהרה בימינו, יהיה הכותל המערבי מקור לבנין הקדוש הזה. ובספר "אור המקדש" לרבי רפאל משה לוריא מבאר שדבר זה מרומז בפסוק: "ויקרא את שם המקום ההוא בית א-ל ואולם לוז שם העיר לראשונה".

(1)

ויקרא
למה
רוצה
לח

[קל"ט] והי' זרעך כעפר הארץ ופרצת ימה וקרמיה וצמנה ונגבה ונברכו בך כל משפחות הארמה ובורסקה. (א) ישראל נמשלו לעפר לחול ולכוכבים (עיין בראשית י"ג ט"ו ושמתי את זרעך כעפר הארץ, ושם ל"ב י"ז והרבה ארבה את זרעך ככוכבי השמים וכחול אשר על שפת הים, ושם ל"ב י"ג ואתה אמרת היטב איטיב עמך ושמתי את זרעך כחול הים, ושלושה הדמיונות האלה מכוונים לעומת שלש מעלות ומדרגות שנוכל להבחין בנוגע להיחס הפנימי, שיש בין חלקי האומה והתקשרותם זה עם זה, אם מדת האחדות, האהבה והרעות תמצא קן לה בתוך שדרות האומה, וכל חלקי העם קשורים ודבוקים זה עם זה בקשר אמיץ וחזק, או משוריים המה לעפר, אשר רגבי' יחדיו ידובקו, ומורכבים המה זה עם זה בהרכבה במורה עצמית ומזגית, עד כי קשה להפרידם. ואם מיתרי האהבה והאהבה בתוך חלקי האומה מתמוטטים, והקשר אשר ביניהם לאט לאט יתרחב ויתפתח, או המה בבחינת החול, אשר רגביו אם אמנם כי מונחים המה זה אצל זה, אינם דבוקים יחד כרגבי העפר, וכל הרכבתם היא אך חיצונית או כמו שיקראו לה שכינית אבל לא עצמית ומזגית. ואם ניתק הקשר הזה לגמרי וחלקי האומה יסדו, איש לדרכו סונה ואחרי בצעו ילך, ואין שם על לב לדאוג לטובת הכלל ולתועלתו, או המה דומים לכוכבים, אשר כל אחד בפני עצמו הוא עולם מלא, טובב והולך במחוגה הנופדת לו, ושיה ושיג אין לו עם יתר הכוכבים, ואך לעתים רחוקות יתקרבו זה אל זה בהגיעם אל נקודת הסגישא אשר להם. (ועיין בספר אפוקי יהודה ג' ח"א מאמר נהר שלום ובקונטרס שיח יצחק למו"ז מאה"ג וצלה"ה צד ג' מ"ש בזה).

(2)

כ"כ
ויקרא

(ב) והנה האחדות והשלום הפנימי המה תנאי הכרחי לקיום עמנו והתפתחותו, וכמאמר חז"ל בסוף מס' עוקצין: לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכת לישראל אלא השלום. הן מי כעמנו עם ישראל מורדף ומוכה כל היום בלי חשך זה שנות אלפים, אין רגע בלי פגע, אין יום שאין קללתו

26

מרובה מחבירו, היום כאן ומחר כאן, ולכן ההכרח שכל שדרות העם תתאחדנה יחד בקשר אמיץ וחזק, איש את רעהו יעזור ולאחיו יאמר חזק, ואז ואך אז יוכלו עמוד, ויד הקמים עליהם לא תגע בהם לרעה, ומה נכבדו דברי חז"ל על מאמר הכתוב בצמח ט': ואגודתו על ארץ יסדה, בנוהג שבעולם אדם נוטל אגודה של קנים אין יכול בבת אחת לשברם, אחת אחת אפי' תינוק יכול לשוברן, וכן אתה מוצא שאין ישראל נגאלין עד שיעשו אגודה אחת, שנאמר (ירמ' ג') בימים ההמה ילכו בית יהודה על בית ישראל ויבאו יחדו מארץ צפון ויטוט עמוס שם; ואמר אישוא השי' ליעקב והי' זרעך כעפר הארץ, אם זרעו יהי' בבחינת עפר אשר רגבי' יחדו ידובקו, והי' לעצם אחד מורכב בהרכבה פנימית, עצמית ומזגית, אם בלב אחזי ובנפש אחת יתאחדו יחד, לא יהי' ביניהם לא קנאה ולא שנאה, לא תחרות ולא רמ' אלה המדות המחותמת המשחיתות את השלום הפנימי והגורמות פירוד והתרחקות.

31

36

(1)

התנגדות וחילוק הלבבות בין האנשים, ופרצת ימה וקדמה וכו', אז
 יפרצו ויתפתחו במלא רוחב החבל, כי ילכו הלוך וגדול, יצליחו וגם
 יעשו חיל, וכל רעה אליהם לא תאוה.

3

וייקץ יעקב משנתו ויאמר אכן יש ה' במקום הזה
ואנכי לא ידעתי כח, טו

4

מבאר רש"י: ואנכי לא ידעתי - שאילו ידעתי לא ישנתי במקום קדוש
 כזה!
 יש להבין - שאל הצדיק רבי מנחם מנדל מקוצק - והרי יעקב אבינו
 בחלומו זכה להתגלות הקדוש ברוך הוא אליו, ומדוע אם כן הצטער יעקב
 אבינו על שישן שם ואמר שלו ידע לא היה ישן שם?
 אלא - תירץ הרבי - יעקב אבינו לא רצה להשיג מדרגות גבוהות שלא
 על ידי עמל ויגיעה! משום כך אמר: "ואנכי לא ידעתי" שיש אלוקים
 במקום הזה, שאילו ידעתי הייתי עמל ומתאמץ להשיג קרבת אלוקים
 בהקין ולא על ידי שינה במקום קדוש כזה!

ידי
 יעקב
 אבינו

1 (טו) יש ה' במקום הזה. כבוד שכינתו נראה במקום זה אל הראויים אליו,
 כי מקום נבחר יש לגלוי שכינה, כמ"ס והיה המקום אשר יבחר ה' לו לשכן שונו שם, והוא הייתי
 יודע שהוא מקום קדוש כזה לא ישנתי, כי המפרשים, וכבר יען הרא"ש ע"ז, כי אך יתמרט על
 השכינה, שהרי הכתוב מעיד שנמשכה לו צרכה עשכנז שם, והנבואה אמרה הארץ אשר אתה שוכן
 עליה. ומלמד זה מוכח מסדר גלות המאמר שאינו מדבר תקדושת המקום, דא"כ היה לו להקדים
 המקום להשא ולומר "במקום הזה יש ה'", ולא היה מורה על מקום זולת מקום, כי עיקר כוונת
 האומר נודע ע"י סדר התיבות במאמרו, כענין תפשים חיים חיים תפשים וכמובא בלחמי מות
 נוכחו עמך, ומתקדים "יש ה'" מובא שזה הוא העיקר המכוון מנונו. לכן י"ל אף שהיה
 מליחות ה' נודע אליו בקבלה מלפניו, והם בלי ספק היה לו בעיניו נשגב זה ידיעות מושכלית,
 בכל זאת כשזכה פעם ראשונה למראה נבואה זו שנתגלתה השכינה ולומר אליו, "אני ה'" שנתאמתה
 לו מליחות האמתית במראה, שהיה בלי ספק מעלה יחירה לבלי תכלית על קבלתו וידיעתו הקודמת
 לו ציה, הנה מרוב חבה הימרה שרודעת לו ענין נכבד זה, הסית דעתו מכל ההצטעות הגדולות
 שהצטעט עליהם זה, ובשעתה גדולה התפלא לאמר "אכן יש ה' במקום הזה", יראה נחמתי אליו
 דבשנה נפלאה מליחות ה' במקום זה (דאם לחיזין ג'טעטעם איזט מיר געוויסס געווארדען אן
 דיגעטעם ארטע): ואחר שמתנאי הנבואה שאינה חלה רק על חכם גדול נחמתי כשנכנס לפרדס ונמשך
 בחזון העניינים הגדולים הרמוקים והיה לו דעה נכונה להציג ולהשיג (ע' רמב"ם יסודי התורה
 פ"ה ובשניעי לח' פרקיו), ואין ספק שמתעלה יעקב אבינו אל השגות הנכבדות האלה צניח אצלו
 וצניח מדרשו של שם ועבר, עד שמלדה לא היחה לו מחילף המבדלת אותו מן הנבואה, בכל זאת
 מדרך סולכי תמים להקטין מעלתם, לכן נדמה בעיניו שחברים לו עוד מדעות שכליות, עד שחמד
 קשרון ידיעתו צבט עין אינו ראוי לנבואה לכן אמר ואנכי לא ידעתי (אך מואנעלט עם מיר
 אן וויספענשאפטען), יראה עניין לא הגעתי אל הידיעות הראויות למעלה זו, ויש בלשון ידע ענין
 הכרה והשגה, כי המשיג דבר ידע אותו, כמ"ס (ש"א ג') ושמואל כרס ידע את ה' דתרגומו לא
 אלק למידע אולפן מן קרס ה'. ובמדרש"י כאן, ואנכי לא ידעתי אמר וכי כל האי אתגלי לי
 ולא אסתכלת למנדע אנכי ולמעיל תמות גלפא דשכינתא למתוי שלים, והצדיקים קרוצים למ"ס,
 ומינה יש עיקר הנחתו לקיום מליחות ענין מה, בהך מעלת אן שהיראתו שלילה מושלמת, ועיקר
 2 מלת יש היא כשם דבר (כמ"ס במלל יש) ואלע"ס שהוא שם פעמים פירושו צענין הן, ולפעמים
 יוסיפו אל' ק' נראשו ואמרו איש, והוא שם דבר טופל על כל עלוני נמלה, כמו ויתן איש בתרו,
 ועיקר יסודו יש, וכן צעל המכורה מונה ג' איש דפזרין יש, אם אש להמין (ש"ז יד) האש
 צית רשע (ויקה ו') איש רעים להתרועע (משלי י"ח) ונלשון ארמי לעילם אית בתוספת אל"ף
 צראש תמורה יש שבלשון עברי: (ז' ויירא. לדעתי אין זה דומה למח שאמר (לקמן ל"ג ל"ח)
 3 ויירא יעקב שהוא יראה בעיניו ופירעניות, כי מה לו לירא הלא היצטע מפי הנבואה בכל התיבות
 הגדולות האלה, אצל לשון ויירא כאן הוא יראה הכבוד והרוממות (עברפארנט), כענין ומתקדים
 חילאו, שאין הכוונה זו יראה הנזק אצל הימרה לבני פנוע בכבודו וצרכו; כי מדרגות רבות ישן
 ציראת ה' כפי כח צינה האדם וכפי כח מעלת השכליות שבו, ויבדלי זה בני אדם בין רב לנעטי,
 כמו שנאמר על עובדיהו היה ירא את ה' ואלד (מ"ה י"ח) ויירא את אלהים מרבים, וכן יעקב
 4 אף שהיה לו עד הנה ג"כ יירא יראה ה', והיה ירא את האלהים בחזקת הסבל והקבלה, הנה בעיה
 זכה למעלה גדולה ויקרה מאל צענין יראה ה', כי נתגלה לו במראה לירי כבוד אל ודגלו בהרגש
 הדעת ע"ד האמת כאלו הוא עומד לבני ה', וידמה לו יראה ה' ליראת מלך המועתת על האדם
 המומד לבניה שעיניו מואות את המלך ולבו יירא יראה הכבוד והרוממות: מה ויירא, אחר שגלה
 ענותנותו היה קטן צענינו להחזיק עלמו אינו ראוי לנבואה, לכן אמר דעתי שחמד ענינו לא זכה
 5 לכן רק ואל קדושת המקום, ויבזר ויאמר "מה יראה המקום הזה", ל"ל המקום הוא מלך קדושתו
 מוכתה להשיע זו אור הנבואה אף למי שאינם ראויים אליו כ"כ, מנה מה יראה מענין איר נר
 משה מואבד דמלא דמיה רבוי, וי"ל (הרמב"ם, למה מדרש ויירא), ובמדרש"י (יבדו ע"ט)

5

כח
 ויירא

7

1 (כ) אם יהיה אלהים עמדי וגו'. חלילה לומר שהיה יעקב מסופק בהבטחת השי"ת כי כבר אמר לו האלהים והנה אנכי עמך ושמרתך בכל אשר תלך, אלא ביאור הענין הוא שיעקב לא בקש כלל על שמירת הגוף שכבר הובטח בו, אלא בקש עכשיו על שמירת הנפש מן החטא, והעד על זה כי בהבטחת השי"ת נאמר ושמרתך בכל אשר תלך ויעקב אמר ושמרני בדרך הזה אשר אנכי הולך והיה לו לומר ושמרני בכל אשר אלך, גם מלת אנכי מיותרת לגמרי. הקב"ה אמר והשיבותיך אל האדמה, תלה ההשבה בהשי"ת, ויעקב אמר ושבתי בשלום אל בית אבי, תלה ההשבה בעצמו, השי"ת אמר אל האדמה, ויעקב אמר אל בית אבי, מכל השנויים האלו נוכל ללמד שיעקב לא ביקש כי אם על שמירת הנפש מן החטא, כי זה דבר התלוי בבחירתו של אדם וצריך גם עזר אלהי, שכן התפלל דוד ואמר (תהלים קיט.ו) העבר עיני מראות שוא, לכך הזכיר בשמירת הגוף ושמרתך בכל אשר תלך, הזכיר לשון כל, כי כל הדרכים בחזקת סכנה והליכתו בדרכים רבים, אמנם הדרך הטוב אינו כ"א אחד, ע"כ אמר ושמרני בדרך הזה, כמראה באצבע אל איזו דרך מיוחדת אשר יאמר עליו כי הוא זה, ובהוא בדרך ה' בתורה ומצות, כי כבר אמר אכן יש ה' במקום הזה כי משם תצא תורה, ע"כ אמר הזה כמראה באצבע על דבר שהוא לפניו, והוא בית אלהים אשר ממנו דורכים דרך סלולה לילך בדרכי השי"ת. ולפי שהתלביב בדרך התורה תלוי בבחירתו של אדם, ע"כ הוסיף מלת אנכי ואמר אשר אנכי הולך, כי בי תלוי הדבר בצירוף העזר האלהי אשר עליו אמר ושמרני. ולכך אמר ושבתי בשלום שלם מן החטא, ותלה ההשבה בעצמו כי הדבר תלוי בבחירתו כאמור. ובענין שמירת הגוף אמר והשיבותיך אל האדמה כי ארץ ישראל עיני ה' דורש בה תמיד, ע"כ ביותר הוא צריך שמירה בחו"ל מבארץ, לפיכך לא הוצרך הבטחה כי אם שיושיבו אל האדמה לא"י וכבואו אל האדמה הרי הוא נשמר ממילא. אבל בענין השמירה מן החטא שלא ילמד מדרכי לבן ולא דווקא לבן שהרי אפילו הכנעני יושב הארץ לא טוב עשה בעמיו, ויש לחוש שלא ילמוד גם מדרכי האמורי, ע"כ אמר אל בית אבי כי אז ינצל מחשש זה שלא ילמוד מדרכי הרשעים.

26 והטיל בין הדבקים תנאי, ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש כי השמירה מן החטא הוא שלא ילמוד מדרכי הרשעים ויש עוד דרך אחר אשר על פיו יהיה כל ריב וכל נגע והוא העושר המעוור עיני בעליו ומונע את האדם מן הדרך הישר, כי לא לחנם בקש שלמה ואמר (משלי.ח.ט) רש ועושר אל תתן לי הטריפני לחם חקי. ע"כ אמר גם יעקב שימנעוהו ה' מן זהב ורב פנינים, אלא יתן לו לחם כדי לאכול ובגד

27 כדי ללבוש, והיינו ההכרחי ולא יתן לו מותרות, ובוה מיושב מה שהזכיר לאכול וללבוש כי הל"ל ונתן לי לחם ובגד, וכי ס"ד שילבוש הלחם ויאכל הבגד עד שהוצרך לפרש לחם לאכול, אלא ודאי שרצה לשלול בזה שלא יתן לו לחם יותר מכדי אכילתו, ובגד יותר מכדי צרכו, וינצל מן החטא, ע"כ אמר מיד ושבתי בשלום אל בית אבי כי בתנאי זה אוכל לשוב בשלום שלם מן החטא כמו שפירש"י.

מעלת התפילה והצניעות

"וללבן שתי בנות שם הגדולה לאה ושם הקטנה רחל, ועיני לאה רכות ורחל היתה יפת תאר ויפת מראה"

1 "א"ר יונתן ראויה היתה בכורה לצאת מרחל דכתיב "אלה תולדות יעקב יוסף" אלא שקדמתה לאה ברחמים, ומתוך צניעות שהיתה בה ברחל החזירה הקב"ה לה, מאי קדמה לאה ברחמים דכתיב "ועיני לאה רכות" מאי רכות וכו' רבא אמר לעולם רכות ממש ולא גנאי הוא לה אלא שבח הוא לה שהיתה שומעת על פרשת דרכים בני אדם שהיו אומרים ב' בנים יש לה לרבקה ב' בנות יש לו ללבן גדולה לגדול וקטנה לקטן, היתה יושבת על פרשת דרכים ומשאלת גדול מה מעשיו אמרו איש יודע ציד, קטן מה מעשיו אמרו איש תם יושב אהלים, היתה בוכה עד שנשרו ריסי עיניה והיינו דכתיב וירא ה' כי שנואה לאה וכו' מאי שנואה... אלא ראה הקב"ה ששנואים מעשי עשו בפניה מיד ויפתח ה' את רחמה" בבא בתרא (קכג.)

11 מדברי הגמ' הזו יכולים אנו ללמוד על ב' כוחות עצומים שנתן לנו הבורא את הזכות להשתמש בהם "תפילה" ו"צניעות".

(6)

ס' ק'

(7)
הכ"ה

(2)

מבחינת מהלך הענינים הרגיל לאה היתה צריכה להנשא לעשו ורחל היחידה שזוכה להיות אשת יעקב אבינו ע"ה וממנה בלבד היו צריכים לצאת כל שנים עשר השבטים, אותם אנשים שלא שאלת בפרשת הדרכים הם לא סתם אנשים מזדמנים אלא זה היה דבור עם האנשים שהכירו את משפחת האבות הקדושים והם אמרו כמו שאברהם אבינו ע"ה השביע את אליעזר שיקח ליצחק אשה רק ממשפחתו כך גם יצחק אבינו ע"ה ימשיך את אותה שולשלת ויקפיד על בניו יעקב ועשו שישאו נשים רק ממשפחת אבותיו (פי' המזרש"א שם, ע"ש עוד פרוש שלא ראתה שהמזל שלה הוא עשו) כלומר זה לא היה סתם "המצאה" של אנשים ברחוב זה היה מאד רציני ומאד מציאותי ע"פ דרך הטבע שלא

11 תנשא לעשו, מה עושה לאה פשוט יושבת ובוכה עד שנושרים ריסי עיניה, בכי הוא ביטוי של תפילה הנובעת מעומק הלב, לאה מגלה את כחה של התפילה שיכולה לשנות אף את מה שנגזר על האדם בדרך הטבע, תפילה מעומק הלב בכחה לפרוץ את כל מחסומי הבריאה, ובאמת בכח אותה תפילה מצליחה לאה לשנות את מה שנגזר עליה בדרך הטבע וזוכה להיות אשת יעקב, אך בזה לא תם העניין יעקב אבינו ע"ה מתחתן עם לאה שלא ברצונו ושלא בידיעתו ומצב זה משפיע על הרגשתה האישית של לאה וההוכחה לכך היא ה"התפרצות" של לאה על רחל "המעט קחתך את אישי" לאה מרגישה אשה "סוג ב" ליעקב, מה עושה לאה גם כאן לאה מתפללת וגם כאן הקב"ה רואה את לאה כי שנואה היא ולכן הקב"ה פותח את רחמה, ובשלב זה שוב משתנה הטבע לטובתה גם מעצם הפיכתה מאישה עקרה לאישה הראויה ללדת, וגם מעצם זכיתה של לאה בהבאת הבן הבכור ליעקב אבינו ע"ה "ראובן" אותה בכורה היתה ראויה לצאת מרחל אך לאה בכח תפילה מצליחה לשנות את המציאות, יוצא איפה שלא אמנו משנה בג' פעמים את הטבע בפעם הראשונה כשהיא משנה את מזלה מעשו ליעקב, בפעם השניה כשהקב"ה פותח את רחמה, ובפעם השלישית כשהיא זוכה בהבאת הבכורה שהיתה ראויה לאחותה רחל, זהו כח של תפילה שאין דבר העומד בפניו.

הכח השני הוא כח הצניעות שהיתה ברחל ובזכותו היא זוכה בבכורת יוסף, יוסף ג"כ נקרא בכור דכתיב "אלה תולדות יעקב יוסף", ובאמת עלינו להבין מהי הצניעות שהיתה ברחל, ובכלל מהו המושג "צניעות"?

כשרחל פוגשת את יעקב בראשונה היא מזהירה אותו "לכן אבי רמאי גדול הוא אנא הזהר ממנו", ויעקב אומר לה אחיו אני ברמאות כלומר יעקב מקדים רפואה למכה בכך שנותן הוא לרחל סמנים שאותם רק היא יודעת ועליה לסמנם ליעקב כליל הכלולות כדי שלא יכניס לו לכן אשה אחרת, ואז מגיע ליל החופה ורחל רואה את רמאותו של אביה ואת הבזיון שאחותה תתכוה לולא הסימנים, ורחל מוסרת את סימניה לאחותה כדי שלא תתכוה, זהו מעשה ויתור שקשה לעכל את העוצמה שבו, רחל במעשה זה מפסידה או נל "הקרירה" הרוחנית שלו, את הזכות להיות אשת יעקב אבינו ע"ה, את הזכות להעמדת השבטים, ובכלל יכול להיות שעכשיו היא תפול לידיו של עשו, ובכל זאת רחל לא מחשבת את כל אלה כשעל כף המאזניים מונח כבוד לאה אחותה, חז"ל הקדושים אומרים שהגדולה שבמעשה של רחל היא ה"צניעות" "בשכר צניעות שבה" ולכאורה על איזה צניעות חז"ל מדברים וכי לא היה ראוי יותר לומר בשכר "ויתור" שבה זכתה הלא מעשה ויתור הוא

8

4

אזכור עשר

(10)

י"ד) וירא יעקב את בני לבן והנה איננו עמו כתמול שלשום ויאמר ה' אל יעקב וגו'. נראה להבין סמיכות הפסוקים האלו עפ"י מה שכתוב

ובהתחברך לרשע פרץ ה' את מעשיך והי' כ"כ ליו' וממילא כשנפרדין מן הרשע אז הי' מידה טובה מרובה ועולה למעלה יותר ממה שהיה מתחלה, וכן מצינו גבי אברהם שנאמר וה' אמר אל אברהם אחרי הפרד לוט מעמו שא נא עיניך וראה וגו' (בראשית י"ג) ולא זכה למראה זאת מקודם היינו בטוס דהיה לו התחברות עם הרשע לוט, וכן גבי יעקב שהיה עם לבן בהתחברות לא זכה שידבר ה' עמו וכמו שנאמר בהתחברך לרשע וכו', וכן אף קודם שהיה עם לבן נראה לו רק בלילה לא בהקיץ, אך כעת אמר וירא יעקב את פני לבן והנה איננו עמו כתמול שלשום אז פסק התחברות, ע"כ זכה ויאמר ה' אל יעקב בהקיץ ולא בחלום והוא הדבר אשר דיבר יעקב לנשי' להוכיח להם שאביהם לבן רשע גמור הוא, לכן אמר ויאמר להן רואה אנכי את פני אביכן כי איננו אלי כתמול שלשום לכן זכיתי ואלקי אבי היה עמדי מה שלא זכיתי לזה מקודם בעת שהייתי מחובר ללבן מזה מוכח דלבן רשע גמור הוא ולכן לא היה ה' עמדי עד עתה שנעשה פירוד בינינו:

9

אלא שעלינו להבין מהו המושג האמיתי "צניעות", ההגדרה הנכונה למושג "צניעות" היא "לא לגלות דבר שראוי לו ההסתר" על האדם להזהר שלא יתגלה על ידו דבר שראוי לו ההסתר שדבר זה הוא הפך הצניעות, אסתר המלכה לא מגלה את עמה ואת מולדתה כי מרדכי מצווה עליה שלא תגיד, והיא לא אומרת כי היא מבינה שאליכא דשיטת מרדכי דבר זה ראוי להסתירו, או היא מסתירה ולא מגלה, ולכן נקרא שמה אסתר מלשון "סתר" שאינה מגלה את אשר ציוו עליה לשמור בסוד, כל דבר שראוי לו ההסתר ועומד הוא להתגלות, אדם שימנע את גילוי אותו הדבר "צנוע" יקרא.

וזהו המעשה של רחל היא רואה שהביון של אחותה עומד להתגלות לכן מונעת את התגלותו תמורת כל מחיר שירדש ולכן היא נקראת "צנועה".

ובזכות אותה צניעות רחל מחזירה לעצמה את שניטל ממנה ע"י תפילת אחותה, היא זוכה להנשא ליעקב אבינו ע"ה והקב"ה מחדש אצלה בכורה נוספת "בכור יוסף", ומכאן אנו למדים שאדם שהולך בדרך שהקב"ה חפץ בה למרות שנראה שהוא עומד להפסיד מכל הצדדים בסופו של דבר לעולם לא יפסיד, ואף שזה נגד הטבע הקב"ה ישנה למענו את הטבע כדי שלא יפגע ואף יצא נישכר כי "שומר מצווה לא ידע דבר רע"

(ג' הצניעות פ"א)

11

ל. (א) הבה לי בנימ. אמרו המפרשים⁸¹ שתתפלל עלי. ואם אין מתה אנכי לשון רש"י שמי⁸² שאין לו בנימ חשוב כמת. והוא מדרש רבותינו⁸³. ואני תמה אם כן למח חרה אפך ולמה אמר התחת אלהים אנכי ושומע אל צדיקים ה' ומה שאמר⁸⁴ אבא לא היו לו בנימ אני יש לי בנימ ממך מנע. ממני לא מנע. וכי הצדיקים אינן מתפללים בעד אחריהם. והנה אליהו⁸⁵ ואלישע⁸⁶ התפללו בעד נשים נכריות*. ונראה שבשביל זה תפסוהו רבותינו. אמרו בכראשית רבה⁸⁷ אמר לו הקב"ה כך עונין את המעיקות*. חייך שכניך עתידין לעמוד לפני בנה⁸⁸. ועל דבר הפשט אמרה רחל ליעקב שיתן לה בנימ. ובאמת דעתה לאמר שיתפלל עליה [אבל שיתפלל עליה⁸⁹] עד שיתן לה בנימ על כל פנים. ואם אין שתמית עצמה בצער*, דברה שלא כהוגן בקנאותה. והשבה כי באהבתו אותה יתענה יעקב וילבש שק ואפר⁹⁰. ותפלל עד שיתן לה בנימ שלא תמות בצערה:

(ב) ויחור אף יעקב. שאין תפלת הצדיקים בידם שתשמע ותענה על כל פנים. ובעבור שדברה דרך געגועי הנשים והאהובות להפחידו במיתתה חרה אפך. ולכן אמר לה שאינו במקום אלהים שיפקוד העקרות על כל פנים. ואינו חושש בדבר. כי ממנה נמנע פרי הבטן ולא ממנה. וזה ליסר אותה ולהכליבה. והנה הצדקת בראותה שלא תוכל להסמך על תפלת יעקב. שבה להתפלל על עצמה. אל שומע צעקה*. והנה וישמע אליה אלהים⁹¹. ואולי נחקן על דעת רבותינו*. כי יעקב אי אפשר שלא נתפלל על אשתו האהובה כי עקרה היא. אלא שלא

וזה שאמר אח"כ והמצפה אשר אמר יצף ה' ביני וביניך כי נסתר איש מרעהו, הזכוונה כי התרגום פ"י יצף וסכותא די אמר יסך מימרא ה' וכו' והיינו מלשון סוכה והגנה, ובוה יבואר הפסוק כי עד הנה לא הגיך ה' עליו כ"כ כיון שהיה מחובר לרשע, אך והמצפה אשר אמר יצף ה' ביני וביניך היינו מתי יסוכך ויגונן עלי היטב כי נסתר איש מרעהו היינו בעת שלא יהיה התחברות

5

ויהר אף יעקב כרחל וגו' (ל, ב). הנה כשהחליפו לו רחל בלאה לא התרעם. ולא נאמר אז ויהר אף יעקב, כי אם כאן על דברי רחל נאמר ויהר אף יעקב. אתמהא, אלא כי כאן בקנאת ה' קנא, ולכבוד קונו דיבר, על אמרה הבה לי בנים כאלו שהוא הנותן בנים, וזהו שאמר התחת אלהים אנכי, ועל זה הוא שחרה אפו.

והנה רחל גם כן מעולם לא סברה כפשטיות הדברים, וכבר כתב רש"י שטענה ליעקב כי עליו להתפלל עליה, ואמרה וכי כך עשה אביך לאמך, אלא שיעקב תפשה על ביטוי הלשון, שבמשמעו של הלשון "הבה לי" יש בו מקום לטעות שהוא כאלו הדבר תלוי בו בהחלט. ועל "עיקר" טענתה עליו הנה השיב לה: "אשר מנע ממך". וכתב רש"י: "את אמרת שאעשה כאבא אני איני כאבא, אבא לא היו לו בנים אני יש לי בנים, ממך מנע ולא ממני". והנה תשובתו של יעקב קצת מפליאה, וכבד עמד על זה הרמב"ן, והענין הוא, כי הדבר פשוט, ואין כלל ספק בזה, כי אמותינו הקדושות אשר כל כך התגושו והמו על לידת בנים, לא היה זה רצון פשוט כדרך הורים בעולם המבקשים בחייהם איזה משענת או תענוגות בני אדם וכדומה על ידי בנים, כל בקשותיהם היו אך ורק מטעם שאיפתם החזקה להעמיד את עם ה' המיועד להבנות על ידי האבות הקדושים.

(12)
א"ת

אצל שרה אמנו היה כל המשא ומתן איך להעמיד ולהנציח את כל שורש אברהם אבינו, וכן רבקה אמנו, הנה כשהתרוצצו הבנים בקרבה, כשהרגישה בבניה איזה פרכוס כל שהוא לצאת כשהיתה עוברת על פתחי ע"ז, תיכף אמרה אם כן למה זה אנכי מתאוה ומתפללת על הריון, כי לא בתאות בנים בעלמא היה עסקם חלילה, אלא להמשיך את הגוי הגדול העתיד לבא על ידי שלשת האבות הקדושים. והנה האמהות נביאות הין, לא לרכישת בנים בעלמא דאגה רחל אמנו, אלא ידעה רחל כי י"ב שבטים עתידים לצאת מיעקב, ומהם הוא שיכתובון כל בית ישראל, ועל זה היא שנאבקה ונפתלה כל חייה. (ועיין אבן עזרא על פסוק ח' נפתולי אלהים נפתלתי, וזכר אלהים כי לכבוד השם נתתי שפחתי.) ומה שאמרה "ואם אין מתה אנכי", היינו כי אם לא יהיה לה חלק וחבור אל כל הנצחיות, אם כן למה זה אנכי, ומה באמת חיי? ועל דבריה אלה באה תשובתו של יעקב אבינו בעיקר הדבר, כי "ממך מנע ולא ממני", ר"ל בין כך ובין כך הרי השבטים יתבנו, בית ישראל יתקיים על כל פנים, ואם כן הרי כל השאלה עכשיו היא רק אם את תזכי להיות לך חלק וחבור בזה, הרי המניעה והעכבה הנן ממך, והזכייה אותה בזה כי ודאי הדבר תלוי בה ובמעשיה, ומשום זה הוא שאין תפלתו שלו מתקבלת בעבורה. ועיין ברמב"ן כותב: "והנה הצדקה בראתה שלא תוכל להסמך על תפלת יעקב שבה להתפלל על עצמה אל שומע צעקה וזהו וישמע אליה אלהים", ע"כ.

והנה חז"ל הק' (בר"ר עא, ז) תפסוהו ליעקב, א"ל הקב"ה כך עונים את המעיקות, חייך שבניך עתידים לעמוד לפני בנה ע"כ. הנה גם על רחל גם על יעקב לא היתה הטענה עליהם בעיקר הענין, כי אם על זהירות הלשון ומשמעם, כי כאמור הנה רחל חלילה לה לסבור כי בידו של יעקב הוא לתת לה בנים, אלא שלא נזהרה בביטוי לשונה, ונתבעה כמדת הצדיקים שמדקדקים עמהם כחוט השערה. וכן תשובתו של יעקב נכונה היתה בעיקר הדבר, אלא גם עליו תפסו בזהירות הלשון שהיה בו קצת חריפות יותר-מדי. על חוט השערה, וזהו אמרם ז"ל וכי כך עונין את המעיקות, הלא היה לו להתחשב עם גדל צערה,

שאינ אדם נתפס בו. ואת שניהם תבעה כאן התורה הקדושה, כי שניהם אמת, ודברי אלהים חיים וקיימים.

והנה חז"ל הק' (בר"ר עא, ז) תפסוהו ליעקב, א"ל הקב"ה כך עונים את המעיקות, חייך שבניך עתידים לעמוד לפני בנה ע"כ. הנה גם על רחל גם על יעקב לא היתה הטענה עליהם בעיקר הענין, כי אם על זהירות הלשון ומשמעם, כי כאמור הנה רחל חלילה לה לסבור כי בידו של יעקב הוא לתת לה בנים, אלא שלא נזהרה בביטוי לשונה, ונתבעה כמדת הצדיקים שמדקדקים עמהם כחוט השערה. וכן תשובתו של יעקב נכונה היתה בעיקר הדבר, אלא גם עליו תפסו בזהירות הלשון שהיה בו קצת חריפות יותר-מדי. על חוט השערה, וזהו אמרם ז"ל וכי כך עונין את המעיקות, הלא היה לו להתחשב עם גדל צערה,

שאינ אדם נתפס בו. ואת שניהם תבעה כאן התורה הקדושה, כי שניהם אמת, ודברי אלהים חיים וקיימים.

והנה חז"ל הק' (בר"ר עא, ז) תפסוהו ליעקב, א"ל הקב"ה כך עונים את המעיקות, חייך שבניך עתידים לעמוד לפני בנה ע"כ. הנה גם על רחל גם על יעקב לא היתה הטענה עליהם בעיקר הענין, כי אם על זהירות הלשון ומשמעם, כי כאמור הנה רחל חלילה לה לסבור כי בידו של יעקב הוא לתת לה בנים, אלא שלא נזהרה בביטוי לשונה, ונתבעה כמדת הצדיקים שמדקדקים עמהם כחוט השערה. וכן תשובתו של יעקב נכונה היתה בעיקר הדבר, אלא גם עליו תפסו בזהירות הלשון שהיה בו קצת חריפות יותר-מדי. על חוט השערה, וזהו אמרם ז"ל וכי כך עונין את המעיקות, הלא היה לו להתחשב עם גדל צערה,

שאינ אדם נתפס בו. ואת שניהם תבעה כאן התורה הקדושה, כי שניהם אמת, ודברי אלהים חיים וקיימים.

(16)